

УДК 349.6:504.55

О.М. ОЛІЙНИК, Інститут держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА НАДРОКОРИСТУВАЧА НА ОТРИМАННЯ ПОЗА КОНКУРСОМ НАДР У КОРИСТУВАННЯ

Ключові слова: надра, корисні копалини, природоресурсне право, гірнична галузь, користувачі надр

В умовах світової кризи перед Україною, через скорочення інвестицій досить гостро постає проблема збільшення власного видобутку корисних копалин та відкриття нових родовищ. Однак, суттєвою перешкодою на шляху вирішення даного питання є неврегульованість національного законодавства щодо надання надр у користування.

Так, згідно з ст.13 Кодексу України про надра (далі – КУпН) користувачами надр можуть бути підприємства, установи та організації всіх форм власності, у т.ч. іноземні юридичні особи та громадяни [1]. Дана норма дозволяє державі залучати приватний капітал іноземного та національного походження, що, безумовно, сприяє розвитку гірничої галузі.

Проте, щоб приватний капітал дійсно був залучений, не достатньо лише встановити право бути користувачем надр. Потрібно ще забезпечити прозорі «правила гри», тобто законодавче поле, яке регулює порядок отримання надр у користування та власне, користування ними.

При цьому держава мусить забезпечити повне і комплексне геологічне вивчення надр та раціональне вилучення корисних копалин, оскільки це, відповідно до ч.1 ст.56 КУпН, є основною вимогою в галузі охорони надр [1].

У даній статті ми розглянемо один із спо-

собів врегулювання національного гірничого законодавства, який дозволить залучити приватний капітал до гірничої галузі та спонукатиме користувачів надр до раціонального вилучення корисних копалин. Мова йде про проблему *нормативного забезпечення права надрокористувача, який за власні кошти провів геологічне вивчення ділянки надр, здійснив підрахунок запасів корисної копалини та затвердив його в Державній комісії України по запасах корисних копалин (ДКЗ), на отримання спеціального дозволу на користування надрами для видобування корисних копалин цієї ділянки без проведення конкурсу.*

Зазначимо, що вказане вище право надрокористувача не було предметом наукових досліджень українських і зарубіжних юристів сьогодення. Тому, автор, не претендуючи на вичерпність, спробує дати своє бачення вирішення поставленої проблеми, що і є метою роботи. Сподіваємось, що дана стаття спонукатиме до подальших теоретичних та практичних її досліджень.

Для розкриття сутті поставленої проблеми зробимо короткий огляд законодавства України, яке регулює порядок надання надр у користування.

Згідно з ст.16 КУпН та ст.11 Закону України «Про нафту і газ» (далі – Закон) *користування надрами здійснюється лише за наявності спеціальних дозволів на користування надрами, що надаються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з геологічного вивчення та забезпечення раціонального використання надр, на умовах, визначених чинним законодавством* [1, 2].

Відповідно до ст.1 Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» спеціальний дозвіл на користування надрами є документом дозвільного характеру [3]. Згідно ч.2 ст.4 вказаного вище Закону [3] порядок видачі документів дозвільного характеру центральними органами виконавчої влади установлюється Кабінетом Міністрів України за поданням відповідного дозвільного органу, погодженим із уповноваженим органом.

У 2009 році порядок надання спеціальних дозволів на користування надрами регулюється Порядком надання у 2009 році спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17.06.2009 р. № 608 [4] (далі - Порядок).

Згідно ст.14 КУпН [1] надра надаються у користування, зокрема, для геологічного вивчення та видобування корисних копалин.

Тут зазначимо, що видобуванню корисних копалин обов'язково передують геологічне вивчення ділянки надр. Це зумовлено тим, що відповідно до ч.1 ст.37 КУпН [1] геологічне вивчення надр здійснюється з метою одержання даних про геологічну будову надр, процеси, які відбуваються в них, виявлення та оцінки корисних копалин, вивчення закономірностей їх формування і розміщення, з'ясування гірничотехнічних та інших умов розробки родовищ корисних копалин.

Таким чином, без виявлення корисних копалин, оцінки та затвердження їх запасів (відповідно до ч.4 ст.45 КУпН [1] оцінку та затвердження запасів корисних копалин здійснює ДКЗ) вивчення закономірностей їх розміщення неможливо з'ясувати умови розробки родовища корисних копалин та розробити проект промислової розробки родовища, який, згідно ч.1 ст.51 КУпН є обов'язковою умовою видобування корисних копалин [1].

Відповідно до ч.6 ст.16 КУпН спеціальні дозволи на користування надрами надаються, як правило, на конкурсних засадах [1]. Це абсолютно справедливо, оскільки дає всім претендентам на отримання надр у користування рівні можливості. Проте, це справедливо в тому випадку, коли надра надаються в користування для їх геологічного вивчення, коли ще запаси ділянки надр не оцінені. У випадку ж, коли надрокористувач за власні кошти провів геологічне вивчення ділянки надр та підготував родовище до промислової розробки, проведення конкурсу на надання даної ділянки надр у користування з метою видобування корисних копалин, не надавши право такому надрокористувачу на отриман-

ня її в користування поза конкурсом, буде не справедливим.

Звідси є зрозумілим передбачене ч.11 ст.15 Закону України «Про нафту і газ» право надрокористувача на отримання спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами без проведення аукціону, яке виникає у випадку проведення надрокористувачем за власні кошти геологічного вивчення ділянки надр, здійснення ним підрахунку запасів корисної копалини, який затверджено ДКЗ [2].

Проте, вказане право надрокористувача передбачене лише для користувачів нафтогазоносними надрами. Сучасний же стан законодавства, яке мало би регулювати випадки виникнення зазначеного вище права користувача надрами виглядає наступним чином.

Відповідно до п.2 Порядку надання у 2009 році спеціальних дозволів на користування надрами [4] дозволи надаються Мінприроди переможцям аукціонів з їх продажу, а також у випадках, передбачених пунктом 8 цього Порядку. Пунктом 8 Порядку [4] не передбачено право користувача надрами на отримання розвіданої ним ділянки надр для видобування корисних копалин поза конкурсом, що є прямим порушенням ч.11 ст.15 Закону [2].

Проте, дане право було передбачене в порядкух надання спеціальних дозволів на користування надрами в 2008, 2007, 2006, 2003 та 1995 роках. Це, безперечно, сприяло розвитку гірничої галузі, оскільки забезпечувало стабільний та прогнозований механізм надання надр у користування.

Таким чином, право надрокористувача на отримання поза конкурсом спеціального дозволу на користування надрами для видобування корисних копалин на ділянці надр, на який він за власні кошти провів геологічне вивчення, передбачалось національним законодавством і раніше. Про причини, через які дане право не було закріплене в порядку надання надр у користування у 2009 році [4], ми зазначати не будемо, оскільки вважаємо їх суто політичними.

З опрацьованого вище матеріалу можна зробити теоретичні та практичні висновки й пропозиції щодо шляхів удосконалення чинного в Україні законодавства.

Закріплення в національному законодавстві права надрокористувача на отримання спеціального дозволу на користування надрами без проведення конкурсу, яке виникає у випадку проведення надрокористувачем за власні кошти геологічного вивчення ділянки надр, здійснення ним підрахунку запасів корисної копалини, який затверджено ДКЗ, сприятиме притоку капіталу та розвитку гірничої галузі в Україні.

Саме тому, з огляду на потребу гірничої галузі України в залученні інвестицій, у законодавстві України необхідно закріпити переважне право надрокористувача, який за власні кошти здійснив геологічне вивчення ділянки надр, підрахував та затвердив запаси корисної копалини в ДКЗ, на отримання даної ділянки надр у користування з метою видобування корисних копалин поза конкурсом.

Оскільки право на користування надрами посвідчується спеціальним дозволом, який є документом дозвільного характеру, і порядок його надання має регулюватися Кабінетом Міністрів України, з метою забезпечення стабільності та прогнозованості регулювання гірничих відносин, повного і комплексного геологічного вивчення надр, раціонального вилучення корисних копалин і наявних у них компонентів Кабінету Міністрів України необхідно:

- припинити практику прийняття постанов, які кожного року по-новому регулюють порядок надання спеціальних дозволів на користування надрами;

- прийняти одну постанову про порядок надання спеціальних дозволів на користування надрами, в якій закріпити зазначене вище право надрокористувача.

Наприкінці пропонуємо наступні практичні пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства:

1. Доповнити статтю 16 Кодексу України про надра [1] частиною сьомою наступного

змісту: *«У разі, якщо користувач надрами провівши геологічне вивчення ділянки надр за власні кошти, здійснив підрахунок запасів корисної копалини, який затверджено Державною комісією України по запасах корисних копалин, то спеціальний дозвіл на видобування корисних копалин цієї ділянки надр надається йому в користування поза конкурсом у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України».*

2. Доповнити абзац 1 п.8 Порядку надання у 2009 році спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17.06.2009 р. № 608 [4] підпунктом 6 наступного змісту: *«видобування корисних копалин, якщо заявник, провівши геологічне вивчення ділянки надр за власні кошти, здійснив підрахунок запасів корисної копалини, який затверджено ДКЗ».*

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс України про надра¹ : від 27.07.1994 р. // ВВР України. – 1994. – № 36. – Ст. 340.

2. Закон України «Про нафту і газ» : від 12.07.2001 р., № 2665-III// ВВР України. – 2001. – № 50. – Ст. 262.

3. Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» : від 06.09.2005 р., № 2806-IV // ВВР України. – 2005. – № 48. – Ст. 483.

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання у 2009 році спеціальних дозволів на користування надрами» : від 17.06.2009 р., № 608 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 45. – Ст. 1519.

5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання у 2008 році спеціальних дозволів на користування надрами» : від 27.02.2008 р., № 273 // Офі-

¹ Нормативні акти тут і далі подано зі змінами та доповненнями станом на 04.10.2009 р.

ційний вісник України. – 2008. – № 25. – Ст. 792.

6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання у 2007 році спеціальних дозволів на користування надрами»: від 14.03.2007 р., № 480 // Офіцій-

ний вісник України. – 2007. – № 20. – Ст. 807.

7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання у 2006 році спеціальних дозволів на користування надрами»: від 20.02.2006 р., № 168 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 9. – Ст. 532.

Олійник О. М. Проблемні питання законодавчого регулювання права надрокористувача на отримання поза конкурсом надр у користування / О. М. Олійник // Форум права. – 2009. – № 3. – С. 471–474 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09oornuk.pdf>

Розглядаються проблемні питання законодавчого регулювання права надрокористувача на отримання поза конкурсом спеціального дозволу на користування надрами з метою видобування корисних копалин. Зроблено аналіз національного законодавства, яке в різний період часу регулювало дані правовідносини. На його основі надано теоретичні та практичні пропозиції щодо шляхів удосконалення чинного національного законодавства.

***

Олейник А.Н. Проблемные вопросы законодательного регулирования права недропользователя на получение вне конкурса специального разрешения на пользование недрами с целью добычи полезных ископаемых. Проведен анализ национального законодательства регулирующего в разный период времени данные правоотношения. На его основании сделаны теоретические и практические предложения способов улучшения действующего национального законодательства.

Рассматриваются проблемные вопросы законодательного регулирования права недропользователя на получение вне конкурса специального разрешения на пользование недрами с целью добычи полезных ископаемых. Проведен анализ национального законодательства регулирующего в разный период времени данные правоотношения. На его основании сделаны теоретические и практические предложения способов улучшения действующего национального законодательства.

***

Oliynyk O.M. Problematic Issues of Legislative Regulating of the Right of a User of Subsurface Resources to Obtain the Special Permit for Using Subsurface Resources for the Mining Purposes

The problematic issues of legislative regulating of the right of a user of subsurface resources to obtain the special permit for using subsurface resources for the mining purposes considered. There have been analyzed the national legislation regulating those legal relationships in different periods of time. Based on the above analysis there have been provided theoretical and practical proposals as to the means of improving the current national legislation.